ڕەخنەگرتن لە سەردەمی کۆرۆنادا
… د.شەونم یەحیا

وەکو هەندێ لە ئێوە دەزانن سیستەمی سەرمایەداری مرۆڤێکی خۆپەرستی بێ ڕەحمی دروستکردووە نوسینەکانی فەیلەسوفان و کۆمەڵناسانی ڕۆژئاوا و بۆچوونەکانیان ئەو لایەنەمان نیشان دەدەن ، ئەوە عەقڵیەتی سەرمایەداری و نیولیبرالیزمە کارەساتی مرۆیی لە ڕۆژئاوا دروستکردوە.

(ئالان تۆرێن) کۆمەڵناسی فەرەنسی پێ وایە جیهان وەکو جارا نەماوە ، ئەمرۆ هەست بە مەترسی دەکات. و قسە لەسەر ووتەکەی مانوێل ماکرۆن دەکات ، کە دەڵێت ئێمە لە جەنگداین” تۆرین دەڵێ ” بەشێوەیەکی تەکنیکی جەنگ بە مانای ڕووبەڕووبوونەوەیە لە نێوان هێزی (ئەلف) کە خاکی وڵاتی (با) داگیر دەکات ” بەڵام لەم حاڵەتەداتە ئەم دوو ڕەگەزمان نیە ، وەکو جۆن جەنگ لە نێوان ئادەمیزاد دایە، ئەوەی ئەمرۆ تێدا دەژین ڕووبەڕووبوونەوەیە لەنێوان ئەوەی مرۆڤایەتیە و ئەوە نا مرۆڤایەتیە”

تۆرین ڕەخنە لە بەکارهێنانی دەربڕینی جەنگ ناگرێت ، بەڵکو پێ وایە ڕەنگە جەنگێك بێ جەنگاوەر بێت، لێرەدا هیچ جۆرە ستراتیژیەتێك نیە ، ئەم ڤایروسە سەرۆکی حکومەت نیە لە لایەنی مرۆڤایەتی ، بەلا ئەو ئەمرۆ ئێمە لە جیهانێکی بێ ئەکتەر دەژین” جیهانی بێ ئەکتەریش بەلای تۆرین هەڵەسهێنان کۆمەڵگاکانە ” ئەو کۆمەڵگایانەیە کە پیشەسازی مانای بێ داناون،

بۆ نموونە ئەمرۆ بزاڤە کرێکارییەکان نە بکەری (کۆمەڵایەتی و سیاسی و نە جیهانین نە نشتیمانی و نە چین)، ئەوەی کە ئیستا ڕوودەدات پێچەوانەی جەنگە ، لەلایەك بەرەی ئامێری بیولۆژیمان هەیە ، لەلایەکی دیکەوە بەرەی گرووپ و کەسایەتیانەی بێ فیکر بێ سەرکردەوە بێ ڕەفتار و بەرنامە و ستراتیژیەت و زمان مان هەیە ، ئەوە بێ دەنگیە.

نموونە بە سەرۆکی ئەمریکا (دۆناڵد ترامپ) دەهێنێتەوە پێ وایە لە مێژووی سەرۆکایەتی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا تا ئێستا سەرۆکێکی ڕەوتار سەیری وەکو (ترامپ) بەخۆیەوە نەمبینیوە ، زۆر بەکەمی هەڵگری ئاکارو کەسایەتی سەرۆکی تێدا دەبیندرێت و لە دەرەوەی هەموو ئەو پرنسیپ و پێوەرانەیە بۆ سەرۆك داندراوە، ئەمەش بەشێوەیەکی ڕێکەوت نەبووە ، بەڵکو دەرئەنجام بووە، بۆیە ئەمرۆ وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە ڕۆڵی وەکو سەرداری جیهان لە

پاشەکشدایە”

فەیلەسوفی فەرەنسی(میشیل ئۆنفری) لە چەندین چاوپێکەوتنیکدا ئەوەی نەشاردۆتەوە کە شارستانیەتەکان مردوون ” بەتایبەتی شارستانیەتی رۆژئاوا کە لەسەر ئاینی مەسیحیەت بونیادنراوە” .
پێ وایە “شارستانیەتی رۆژئاوا توانای بەستنەوەی ڕابردوو بە ئێستا و داهاتوودا نی یە ، و نەیانتوانیوە پەیوەندیەك لە نێوان ئاینی مەسیحی لە رابردوو لەگەڵ ئێستادا دروست بکەن، لە ڕووحیەت داماڵدراوە ، نەیتوانیوە بەڵانسێك لە نێوان دونیای پێشکەوتووی تەکنەلۆژیا و پرسە ڕووحیەکان دروست بکات ، کاتێك کەبنچینەی شارستانیەتی ئەوروپا بۆ ئاینی مەسیحی دەگەرێنیتەوە بە کۆنە پارێز تاوانبارت دەکەن”
هەروەها دەڵێ بڵاو بوونەوەی ڤایرۆسی (کۆڤید19) زیاتر هەرەسهێنانی شارستانیەتی یەهودی و مەسیحی لە رۆژئاوا روونتر نیشانمان دەدات ، بەوەی کە دەزگا تەندروستیەکان نەیانتوانی پێداویستیەکی سەرەتای کە (دەمامك)ە بۆ هاوڵاتیان دابین بکەن، بەتایبەتی ئەو کاتە کە ماکرۆن لە ووتارێکیدا بانگهێشتەی جەنگی لەگەڵ ئەم ڤایرۆسەدا کرد ” هەروەها ئۆنفری باس لە قەیرانی (دەمامك) دەکات و دەڵێ ” ئەم قەیرانە هەر بۆ هاوڵاتیان نەبوو بەڵکو بۆ پزیشکانیش بوو ، ئەمە ئەگەر هەرەسهێنان نەبێ ئەی چی یە؟ ئەوروپا بە (جیهان سێیەمی نوێ) ناو دەنێت. لەلایەکی دیکەوە هاوکاری چین لە دابینکردنی ملێۆنێك (دەمامك) ئەمەش بەلای ئۆنفری لاوازی ئەوروپا دەردەخات ” و بەسەردەمی ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت دەشوبهێنێ”

کەچی بە پێچەوانەوە ئەو ڕووحیەتە لە نێو کەلتووری کوردا بوونیکی جوانی هەیە. من دەمبینی لە کوردستان دڕاوسێ(دەمامك)یان بۆ یەکتر دروست دەکرد، ئەگەر دەستکردیشبوایە ، لە مارکێتەکان خەڵك لە بەر دەگا پێداویستیەکانی خۆپارێزی بەسەریاندا بێ بەرامبەر دابەش دەکرا ، دەمبینی خەڵك چۆن هاوکاری و کۆمەکی رۆژانە بێ بەرامبەر بەسەر کەم دەرامەتەکان دابەش دەکەن ، خەڵك پابەندی ڕێنماییەکان بوون. ئێمە بەتەمەنەکانی خۆمان دەپاراست بۆئەوەی بەر ئەم ڤایرۆسە نەکەون ، کەچی سیستەمی سەرمایەداری و نیو لیبرالی بۆ ئەوەی لە کۆڵ خانەشینان ببنەوە ، دەستیان لە چارەسەرکردنیان هەڵدەگرتن ، ئەوەتا (مشیل ئۆنفری) دەڵێ ” ئایدیۆلۆژییای (ماسترێشیە) سەردەمێکە وەکو میوە کەوتووە ، دەرئەنجام سیاسەتی لیبرالی ئەوروپی ، لێگەڕا کەسە بەتەمەنەکان لە ژێر دەستیاندا بمرن ، هەرچەندە ئەگەری ژیانیان لە چاو گەنجەکان کەمتر بوو” هەروەها

دەڵێن " ئەوروپیەکان دان بەوە دانانێن کە شارستانیەتەکەیان بەرەو لە ناوچوون یان نیشانەکانی پیربوون بە ڕواڵەتیەوەیەتی"
هەرەوەها لە ووڵاتێکی پێشکەوتووی وەکو سوید خەڵك لەو دۆخەدا کافتریاو جێشتخانەکانیان وڵا بوون. هاوکاری یەکتر نەبوون ، کەچی لە دەرەوەی ئەم هەرێمە بۆ نموونە ووڵاتی (چین) توانی ئەو دۆخە هەڵبقۆزێتەوە و قازانجێکی یەکجار زۆر لە فرۆشتنی (دەمامك) پێداویستیەکانی خۆپارێزی لە (کۆڤید19) بکات ، لە کەنالێ فرەنس5 لە گفتوگۆی نێوان چەند توێژەیەك باس لە فرۆشتنی قەبارەی ئەو (دەمامکانە)یان دەکرد، کە چین بە ئیتاڵیای فرۆشت کەچی هەموو دونیا لەو بڕوا یەدابوون کە چین کۆمەکی ئیتالیا کردووە ، ئەو زانیارییەیان لا نەبوو کە ئەوان لە دۆخێکی وا ناهەموواردا قازانجێکی باشیان لە جیهانکردووە.

(ئیدگار مۆران) کۆمەڵناسی فەرەنسی پێ وایە " ئەم قەیران نیشانمان دەدات ،" عولەمە تەنیا پشت بەستن بە یەکتربوو بۆ بوونی سۆلیداریەتی"
هەروەها فەیلەسوفی ئەلمانی (یۆرگن هابرماس) لە ڕوانگەی ئەخلاقیەت و فەلسەفە و سیاسیدا سەبارەت بە قەیران تەندروستی جیهانی پێ وایە" ئەم پەتایە ئەمڕۆ خۆی سەپاندووە ، وتا ئێستا کاریگەری پێچەوانەی لەسەر شارەزایان دروستکردووە، و پێویستە بە لۆژیکی مەعریفی ڕاست کاربکەین کە هیچ نازانین"
هەروەها سەبارەت بەو بەرستانەی کە ڕووبەرووی قەیرانی تەندروستی دەبێتەوە ،پێ وایە " پێش هەموو شتێك گرنگە سەیری دوو حاڵەت بکەبن بۆ ئەوەی دەست بۆ شکۆی مرۆڤایەتی ببردرێت ، وەکو لە ناوەرۆکی یاسای ئەلمان لە مادەی یەکی ئارتیکلی 2 دا ئەوەی شیکردۆتەوە کە هەموو کەس مافی ژیانێکی تەندروستی هەیە. حاڵەتی یەکەم تایبەتە بەوی کە ناویان ناوە (فەرز) ، و ئەوەی دووەمیان هەڵبژاردنی کاتێکی گونجاو بۆ لابردنی ئەم فەرزە .

هەروەها (نوام جۆمسکی) فەیلەسوفی ئەمریکی لە گۆڤارێکی ئەمەریکی ڕەخنە لە بەرپرسان و دەسەڵاتداران دەگرێت و دەڵێ " دەسەڵاتداران لەماوەی چل ساڵی ڕابردوو هەر خەریکی بەخشینەوەی پارە و پێکردنی گیرفانی سەرمایەدارەکان و کۆمپانیاکان بوو، و شتەکانی تری بە وێرانی بەجێهێشتوە"
وسیستەمی تەندروستی ئەمەریکی بە ئابڕووبەر ناوزد دەکات ، نموونە بە پەتای (کۆرۆنا ڤایرۆس) دەهێنێتەوە ، دەڵێ ئەوەی ئیستا ڕوودەدات بەراستی هەژانە، کە میللەت نەتوانێ تەنانەت شیکردنەوەی

تەندروستی ئەنجام بدات ، و نەخۆشخانەکان توانای پێکردنەوەی پێداویستیەکانیان نیە و هەرەسیان هێناوە کە توانای ئەنجامدانی بچوکترین شیکردنەوەیان بۆ نەخۆشەکانیان بکەن ، کەچی ووڵاتێکی وەکو کۆریای باشور زۆر بەئاسانی توانی ئەمە بکات ، ئەمەش بەهۆی قۆرخکاری ئابووری ، جگە لە قەیرانی پێداویستیەکانی ڕۆژانەی هاوڵاتیان بۆ ئەوەی خۆیان بۆ دۆخێکی لەناکاو ئامادەکردبێت ، بۆیە بۆیە ئێستا ڕووبەڕووی بەربەست دەبینەوە و ناتوانین ڕێگری لەم گرفتە بکەین""
هەروەها (ستیفانۆ برۆزی) نوسەری ئیتاڵی ڕەنگە بەشێك لە ئێوە لەڕێگای ئەو نامەی کە ئاراستەی کردبوو بەناوی (سوپاس ماکرۆن و سوپاس خاتوو مێرکل) لە سایتی (تشوتایمز) بڵاوی کردەوە کە ڕۆژئاوا شەرمەزارددەکات لەوەی کە بە هانای ئیتالیاوە نەهاتن تاوەکو دۆخەکە لەدەست دەرچوو."
ئةم ثةتايية بؤ هةر دةولَةتيَك ئةزموونيَك بوو ، طؤرانى ضيهانطيرى و عولمة و مؤديَرنيتة و ثؤست مؤديرنيتة نةيانتوانى لة دؤخيَكى وا دا بة زووترين كات مرؤظايةتى لة قةيران رزطار بكةن ، بةتايبةتى قةيرانى تةندروستى ئةوةى كة بيريان ليَ نةكردبووة ئةم جؤرة قةيرانة بوو ، دةرئةنجامةكانمان بينى ، بؤنموونة ئةم دؤخة سةلَماندى كة زلَهيزةكان ئةوةندةى بة خةمى دابينكردنى بودجة و ئيمكانيةتى زؤر بؤ بوارى سةربازى و ئامرازةكانى ئةم بوارة و بةكارهيَنانى زةبروزةنطى نارِةوا بوون ، ئةوةندة لة خةمى سةنتةرةكانى تويَذينةوةى تةندروستى ثزيشكى نةبوون ، ئةمةش جاريَكى دى مرؤظايةتى دةخاتة ذيَر ثرسيارِ كة ئةوةندة هةولَ بؤ لة ناوبردنى مرؤظايةتى دراوة ئةوةندة هةولَ بؤ رزطاركردنى نةدراة، ئؤنفرى راست دةكات كة دةلَى "هةموو شارستانيةتةكان مردوون " هةموو شارستانيةتةكانى جيهان لةبةرامبةر كؤظيد 19 دةستةوةستان بوون نةك هةر ئةوة بطرة زلهيَزةكان لةو دؤخةدا كةوتبوونة ثةلامارى يةكتر و تاوانبار كردنى يةكتر، كةواتة شارستانيةتى ئةمرؤ وةكو رابردوو نية ، دلَنيايى بدات و لة خزمةتى مرؤظايةتى بيَت. تيَكضوونى بةلانسى نيَوان شارستانيةتةكان ئةمرؤ بؤتة سةرضاوةى قةيران بؤ مرؤظايةتى .

سەرچاوەکان

https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2020/3/23/%D9%85&
%D8%B1%D8%A7%D8%AC%D8%B9%D8%A7%D8%AA-
%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D9%85%D8%A9-
%D9%84%D9%81%D9%8A%D9%84%D8%B3%D9%88%D9%81-

%D9%81%D8%B1%D9%86%D8%B3%D9%8A-%D9%87%D9%84-
%D8%B3%D8%AA%D9%86%D9%87%D8%A7%D8%B1-
%D8%A3%D9%88%D8%B1%D9%88%D8%A8%D8%A7-
%D9%88%D8%AD%D8%B6%D8%A7%D8%B1%D8%AA%D9%87%D8%A7-
%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D9%8A%D9%82

Alain Touraine,“Cette crise du Covid-19 va pousser les – & soignants vers le haut sociologue au journal « El País », .POSTÉ LE 7 AVRIL 2020 PAR NOUVEAUX LATINOS

Edgar Morin : « Le confinement peut nous aider à commencer- & une détoxification de notre mode de vie »,Par David Le Bailly .et Sylvain Courage , L’obs,Publié le 18 mars 2020 à 07h01

Jürgen Habermas : « Dans cette crise, il nous faut agir -& dans le savoir explicite de notre non-savoir », Propos recueillis par Nicolas Truong ,le monde, 10 avril 2020 à .06h00

-&
https://bluenoqta.com/2020/03/21/%D9%86%D8%B9%D9%88%D9%85-%D8%AA%D8%B4%D9%88%D9%85%D8%B3%D9%83%D9%8A-
%D8%A7%D9%84%D9%88%D9%84%D8%A7%D9%8A%D8%A7%D8%AA-
%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AA%D8%AD%D8%AF%D8%A9-
/%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D8%B1%D9%8A

Stefano Bruzzi“Grazie Macron e Merkel!” tusciatimes,17 marzo-& .2020